Het Koninkrijk van God (II) het koninkrijk in u
(De preek van de kapper)

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:
Schriftlezing Oude Testament: Amos 5, 21-24
Tweede schriftlezing: Romeinen 10, 6-10
Schriftlezing Evangelie: Lucas 17, 20-24 (NBG!)

Inleiding

Charley Chaplin was de held van de stomme film, komisch en tragisch tegelijk. Maar op het slot van de geruchtmakende film 'The Great Dictator' (1940, Nederland 1947) steekt hij, wanneer hij als kapper verzeild geraakt is op het podium van Adolf Hitler, een geweldige speech af. Hoe een komiek het Koninkrijk van God kan verkondigen.
Thema: De preek van de kapper

Gemeente van Christus,
kende u het fragment van Charlie Chaplin die de bijbel citeert! Hoe komt de komiek Charlie Chaplin (1889-1977) erbij om in het vlammend betoog dat hij houdt, als Joodse kapper door persoonsverwisseling verdwaald op het podium van een 'nazi-partijdag', te citeren uit de bijbel? 'Kapper Chaplin' citeert Lucas 17,21, waar Jezus zegt: 'Het koninkrijk Gods is binnen in u.'[1] Maar die tekst is ook de titel van een boek. Het was Leo Tolstoj die in 1893 zijn belangrijke boek schreef met die titel: *Het koninkrijk Gods is binnen in u.* Helemaal geen gemakkelijk boek, want het was geen roman zoals *Anna Karenina* of *Oorlog en Vrede*, maar een protest tegen geweld en het begint met allerlei ingewikkelde citaten. Leo Tolstoj (1828-1910) was een edelman in het Russische Rijk. Maar hij wilde zich niet laten voorstaan op zijn privileges. Ilja Repin schilderde hem in 1901 in een eenvoudige kiel met zijn blote voeten op de Russische aarde, een prachtig schilderij. Voor Chaplin is de uitleg van de woorden van Jezus door Tolstoj fundamenteel.

En niet alleen voor hem. Talloze voorvechters van geweldloosheid hebben zich door het boek van Tolstoj laten inspireren. De bekendste kennen we allemaal. Dat was Mahatma Gandhi.[2] Deze was er al jong diep van onder de indruk. Gandhi's ideeën over het je vasthouden aan de waarheid zelf (*satyagraha*) en principieel niet doden (*ahimsa*), die ook gevonden worden in het oude hindoeïsme, zijn er diepgaand door beïnvloed. Hij heeft er zijn methoden van burgerlijke ongehoorzaamheid en geweldloos verzet op gebouwd. In de strijd om het zelfbeschikkingsrecht van India heeft Gandhi niet alleen steeds op die ideeën teruggegrepen, maar ze ook in de praktijk gebracht.

Het boek van Tolstoj met de titel *Het Koninkrijk Gods is binnen in u* is een pamflet, een vurig protest, een messcherpe aanklacht tegen geweld en onderdrukking. In het tirannieke Rusland van de tsaar was het natuurlijk meteen een verboden boek. Maar niet alleen hij, iedere dwingende machthebber wordt door Tolstoj aangeklaagd. Iedere valse belofte van een staat of ideologie die gouden bergen belooft en ondertussen mensen kleinhoudt, wordt door hem onderuit gehaald. Echter niet alleen de overheid, ook de kerk moet het bij Tolstoj ontgelden.

Christus predikte de komst van het Koninkrijk van God. Wat er kwam was de kerk. Dat was een enorme tegenvaller. Sterker nog, in de ogen van Tolstoj was de oprichting van een religieus instituut precies wat Jezus niet had bedoeld. Nog sterker: Tolstoj was ervan overtuigd dat juist de kerk het evangelie had tegengewerkt, ontkracht en zodanig had uitgehold dat het zijn betekenis voor de wereld geheel had verloren.

Immers, Jezus predikte geweldloosheid.

> En ik zeg jullie je niet te verzetten tegen
> wie kwaad doet,
> maar wie je op de rechterwang slaat,
> ook de linkerwang toe te keren.[3]

Horen wij wat daar staat? De meeste mensen zijn zo gewend aan verzachtende en vergoelijkende vormen van uitleg van deze evangelietekst dat zij het niet meer horen. Maar dit gaat in dwars tegen de praktijk van alledag. En Leo Tolstoj wilde niets anders verstaan dan de radicale betekenis van de woorden van Jezus.

> En ik zeg jullie je niet te verzetten tegen
> wie kwaad doet…

Met andere woorden: Jezus riep zijn volgelingen op tot geweldloosheid in de radicale betekenis. Geen verzet, geen aanwending van geweld, zelfs niet tegen de boosdoeners van deze wereld.

Dat was een hele praktische boodschap die alleen maar bij jezelf kon beginnen. Zou Jezus dat echt zo zwartwit hebben bedoeld? Wie de evangeliën goed leest, wordt

daarin op veel plaatsen bevestigd. Zeker, ook dit is waar: toen heilige verontwaardiging Jezus aangreep pakte hij een zweep en joeg hij de geldwisselaars de tempel uit. Maar die boosheid was door verlangen naar vrede gedreven. Denk aan de Zaligsprekingen en de rest van de Bergrede.[4] 'Gelukkig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.' Denk aan de wijze waarop Jezus de leerlingen uitzond zonder geld of reservekleding, maar met alleen de vredegroet 'gewapend'.[5] Denk aan de wijze waarop Jezus zichzelf gevangen liet nemen in de Hof van Getsemane en sprak tot zijn leerlingen: 'Steek je zwaard terug op zijn plaats. Want wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen.'[6]

Maar de kerk ging er juist toe over gewelddadige vormen van macht te legitimeren, zoals zichtbaar werd bij keizer Constantijn aan het begin van de 4e eeuw die zijn vijand versloeg met het kruis als zegeteken,[7] of later in het Byzantijnse Rijk, of tijdens de kettervervolgingen en de kruistochten in de middeleeuwen, de godsdienstoorlogen in de 16e en 17e eeuw, de onderdrukking van de Russische boeren door de tsaar en de adel enzovoort, tot in onze tijd. Tolstoj die zelf van adel was, walgde daarvan. Hij beschouwde het aandikken van allerlei wonderen als de manier waarop de kerk zich een bovennatuurlijke macht toe-eigende met het doel om de bovenlaag van de samenleving te helpen om gewone mensen te onderdrukken. Misschien kent u die opmerking van een adellijke dame in Frankrijk in de tijd voorafgaande aan de Franse Revolutie, die hoorde dat Voltaire had gezegd dat God niet bestond en reageerde: 'Laat het personeel het niet horen.'

Tolstoj was ervan overtuigd dat de ware betekenis van het evangelie voor de gelovigen verborgen werd gehouden door de kerk, voor ongelovigen verborgen bleef door de wetenschap.[8] Opzettelijk verpakte de kerk het evangelie in rituelen en voor gewone mensen onbegrijpelijke dogmatiek, waardoor de woorden van Jezus 'onschadelijk' werden voor de positie van de machtigen en de rijken.[9] Maar zei een ooit beroemd dichter niet: 'Wie is in het bezit, die woont in het recht'?[10]

Op een geweldige manier verwerkt Chaplin de boodschap van Tolstoj in de film *The Great Dictator* uit 1940. Een volstrekt onschuldige en geweldloze kapper staat plotseling in de schoenen van Hitler. De kapper, en niet allerlei kerkelijke of politieke figuren, verkondigt het evangelie. Het is een appèl om elkaar als mensen te aanvaarden en te helpen. 'We denken teveel en we voelen te weinig,' zegt de kapper. Uitvindingen als de radio en het vliegtuig hebben ons dichterbij elkaar gebracht. Wij kunnen daar het internet aan toevoegen. Dat zou een zegen kunnen zijn. Maar daardoor komen we ook sneller in botsing, als we het niet leren ons verstand op de goede manier te gebruiken. Mensen zijn geen machines. Dus de kapper roept hen op dramatische wijze op zich ook niet als machines te laten behandelen en commanderen. Hij pleit voor zelfstandig denken en het nemen van verantwoordelijkheid en het niet uitschakelen van je gevoelens. Het Koninkrijk van God is niet iets dat door mensen wordt bedacht of gefabriceerd, laat staan met geweld wordt afgedwongen. Het is in de mens. Echter niet in één mens, maar in allen. Het doel is om het leven vrijer en mooier te maken, als een schitterend Godgegeven avontuur.

Maar ik hoor u denken. Volstrekte geweldloosheid dat is toch onmogelijk. Ik moet u gelijk geven. Ik denk aan Srebrenica in Bosnië in juli 1995.[11] Als de Nederlandse soldaten van Dutchbat daar beter bewapend waren geweest en bereid de enclave, die vol was met ongewapende moslims, te verdedigen, waren waarschijnlijk duizenden mensenlevens gered. Met al onze goede bedoelingen waren we daar als Nederland getuige, niet van een kordaat optreden van de Verenigde Naties tegen bruut geweld, maar we waren getuige van de macht van de sterkste, de macht van het kwaad.

Principieel pacifisme, geheel geweldloos willen leven, is denk ik individueel wel mogelijk.[12] Je kunt daar als mens voor kiezen. Dan ben je ook bereid wanneer het niet anders kan te lijden onder het geweld van een ander. Maar het is als samenleving moeilijk vol te houden, in de eerste plaats omwille van de slachtoffers. Je kunt denken aan de noodzaak van de bewapening van politie, aan strenge regels gebonden, en toch geweld. Zonder wapens zou de politie echter door de georganiseerde criminaliteit worden uitgelachen. Dat is waar. En toch. Geweld is altijd een noodgreep, nooit een echte oplossing. Geweld is altijd een nederlaag voor de beschaving, geweld is altijd het laatste redmiddel om slachtoffers te voorkomen. Geweld is altijd een zwaktebod. We zijn kennelijk niet in staat iemand met argumenten te overtuigen en dan moet er gedreigd worden en desnoods vallen er harde klappen of erger: er vallen doden.[13]

Zo gaat het er in de wereld nu eenmaal aan toe. Psychologisch gesproken heeft agressie een functie. Dat kun je niet ontkennen. Een mens moet nu eenmaal ook kunnen aangegeven wanneer een andere over zijn of haar grenzen gaat, en soms is het nodig dat ferm te doen. Maar in de bijbel wordt je op een ander been gezet wanneer het gaat om de basishouding. Niemand is er die als leider het Koninkrijk van God kan claimen, niemand van de mensen die ons de vrede van de gerechtigheid Gods op een presenteerblad gaat brengen. Het is andersom. Het Koninkrijk van God, die orde van vrede en recht, claimt ons. De prediking van Christus doet een appèl op ons, persoonlijk één voor

één én samen.

De sociaal zeer betrokken profeet Amos is niet onder de indruk van de godsdienstige rituelen waaraan het volk braaf meedoet. Hij hoort Gods stem die de afkeur van God verwoordt bij feesten, offers en liederen, die bol staan van de hypocrisie terwijl de armen verkommeren. Dan heeft hij een visioen:

> Laat liever het recht stromen als water,
> en de gerechtigheid als een altijd
> voortvloeiende beek.[14]

Het koninkrijk van God zit in je hart.

Amen.

Uitzending en zegen
Als u vanhier gaat, weet het gezegende mensen te zijn. Het Koninkrijk van God is binnen in u. Misschien hoort u wel eens iemand claimen: Kijk hier is het. Kijk daar is het. Geloof het niet. Het is Jezus zelf die ons zegt: Het Koninkrijk van God is binnen in u. Dat is genoeg.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

[1]Verkeerd vertaald in de NBV 2004: 'Het koninkrijk van God ligt binnen uw bereik.' Vgl. Romeinen 10, 8-10. Het gaat om je hart.

[2]Gandhi, M.K., *An Autobiography or the Story of my Experiments with Truth* (1927-1929), Harmondsworth 1987, 93 en 136.

[3]Matteüs 5,39. Tolstoj, L., *Kingdom of God is within You* (1893), Project Gutenberg 2004, 19 en 51.

[4]Matteüs 5-7.

[5]Matteüs 10, 9-15.

[6]Matteüs 26,52.

[7]Slag bij de Milvische Brug, 312, waaraan het verhaal van het visioen verbonden is: *In hoc signo vincis*, in dit teken zult gij overwinnen.

[8]Tolstoj, Ibidem, 58.

[9]Tolstoj, Ibidem, 88-89. Hij is erg negatief over het Credo als een verstening van levend geloof.

[10]J.H. Leopold.

[11]Vgl. Tolstoj, ibidem, 41 en 51.

[12]De Quakers houden eraan vast dat vanuit individuele inzet voor pacifisme ook de (internationale) samenleving kan veranderen.

[13]Over geweld in plaats van argumenten, zie: Tolstoj, ibidem, 136.

[14]Amos 5,24.

Dit werk valt onder een Creative Commons "Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal" Licentie.

Figuur 1: Lev Tolstoj, Repin, 1901, Russisch Museum, St. Petersburg

Figuur 2: Charlie Chaplin globe scene in the 1940 film The Great Dictator.

Figuur 3: Charlie Chaplin final speech scene in the 1940 film The Great Dictator.